

SUBJEKTÍVNY VKUS A ARGUMENTÁCIA¹

MARIÁN ZOUHAR, Katedra logiky a metodológie vied, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Bratislava, SR

ZOUHAR, M.: Subjective Taste and Argumentation
FILOZOFIA, 74, 2019, No 9, pp. 754 – 767

Argumentation is usually used to achieve a state in which one participant of a dialogue brings another participant to accept a belief the former presents. This idea is acceptable when it comes to disputes about (objective) facts. In the case of disputes about subjective tastes, however, the participants usually achieve a different kind of result; it often happens that they end their dialogue in a state in which they take their dispute to be resolved and, yet, retain their initial stand-points. If the disputes about tastes that end up in this state contain arguments, one may wonder what the proper use of argumentation in such disputes is. The present paper addresses this issue. The main idea consists in that the participants coordinate their positions by bringing their opponents to tolerate their respective subjective attitudes toward the items under discussion. This kind of response is framed by a contextualist semantics of predicates of personal taste.

Keywords: Argumentation – Assertion – Coordination – Faultless disagreement – Predicates of personal taste – Presupposition

1. Úvod

Výskyt argumentácie v diskusii medzi jej aktérmi spravidla signalizuje, že jeden aktér sa usiluje o zmenu databázy presvedčením druhého aktéra, a to spravidla tak, aby sa ich názorové pozície zblížili. Hoci tento rámcový cieľ možno bežne pripísať použitiu argumentácie v debatách zameraných na oblasť (objektívnych) faktov, zdá sa, že v prípade debát o subjektívnom vkuse je to zložitejšie. Diskusie o subjektívnom vkuse – napríklad chuti – sa môžu vyznačovať špecifickými atribútmi, ktoré nemožno objaviť v debatách o faktoch. Ide najmä o to, že ak sa v debate o subjektívnom vkuse jej aktéri nezhodnú na spoločnom postoji, ich nezhoda môže byť – a spravidla aj je – bezchybná. Vďaka takýmto špecifikám diskusií o subjektívnom vkuse sa zdá, že ich

---

¹ Rád by som sa poďakoval Lukášovi Bielikovi a Daniele Glavaničovej za pripomienky k predchádzajúcej verzii state. Moja vďaka patrí aj dvom anonymným recenzentom časopisu *Filozofia* za ich kritické pripomienky a podnetné návrhy, ktoré mi pomohli vyjasniť niektoré myšlienky.

cieľom musí byť niečo iné ako úsilie o zblíženie názorových pozícií aktérov diskusie prostredníctvom zmeny databázy presvedčení jedného alebo druhého z nich.

Mnohé rozvinutejšie debaty o subjektívnom vkuse majú nasledujúcu štruktúru, ktorú možno pokladať za paradigmatickú (hoci ju možno rôzne variovať):

- (1) A: X je chutné / pekné / príjemné / ...
B: Nesúhlasím, X nie je chutné / pekné / príjemné / ...
A: Veď X má vlastnosti $U_1, U_2, \dots$
B: Aj tak nesúhlasím, pretože X má vlastnosti $V_1, V_2, \dots$
A: Nech je to akokoľvek, X mi chutí / páči sa mi / je pre mňa príjemné / ...
B: Mne zase X nechutí / nepáči sa mi / nie je pre mňa príjemné / ...

V takejto debata aktér A tvrdí určitú tézu či zastáva určitý postoj a aktér B vyjadruje nesúhlas tvrdením tézy, ktorá je zjavným opakom prvej tézy, respektíve zastávaním postoja, ktorý je zjavným opakom prvého postoja. Na nesúhlas A reaguje uvedením dôvodov v prospech svojej tézy, no B ich vyhodnotí ako irelevantné pre svoju pozíciu (hoci môže pripustiť, že pre tézu aktéra A sú relevantné). Irelevantnosť dôvodov aktéra A pre aktéra B je zdôraznená poukázaním na to, že exemplifikáciu vlastností objektom X aktér B vyhodnocuje inak ako A. Aktér A uzavrie debatu uvedením iného dôvodu v prospech svojej východiskovej tézy, v ktorom sa odvoláva na svoje subjektívne preferencie. Aktér B doplní, že jeho subjektívne preferencie sú iné, a tým ukončí svoju účasť na tejto debata.

Je zjavné, že napriek tomu, že pozície aktérov A a B sa nezblížili, respektíve jeden z nich neakceptoval stanovisko druhého z nich, debatu možno pokladať za uzavretú a v istom zmysle za urovnanú. Ďalšie pokračovanie diskusie na túto tému by bolo nadbytočné, keďže A aj B ukončili svoju účasť na diskusii uvedením dôvodov, ktoré si navzájom nemôžu uprieť, keďže o ich správnosti a relevantnosti rozhodujú len oni sami. Nemožno preto očakávať, že ďalšie pokračovanie by mohlo priniesť zmenu pozícií. Debata však zároveň ukázala, že stanoviská obidvoch aktérov môžu v nezmenenej podobe bez problémov koexistovať, hoci ich rozdielnosť bola počiatočným impulzom k diskusii.²

---

² Nieкто by mohol namietať, že keby jeden z aktérov dialógu vystupoval v pozícii experta (napríklad na hudbu, víno a podobne), jeho priebeh by mohol byť iný, a napríklad v súčasnom stave by sa dialóg (1) nepovažoval za uzavretý. S tým možno súhlasiť, no zároveň si možno predstaviť aj to, že napriek účasti experta by sa dialóg mohol považovať za uzavretý. Aj experta totiž môže jeho partner v debata vnímať len ako osobu s určitými subjektívnymi preferenciami a nemusí akceptovať jeho expertné stanovisko ako záväzné. V každom prípade v tejto stati nebudem diskusiu s expertmi tohto druhu brať do úvahy, pretože ide o odlišný typ dialógov, ktoré majú svoje vlastné špecifiká a vyžadujú osobitý prístup aj v niektorých ďalších ohľadoch.

Debata podobného druhu vyvolávajú niektoré otázky. Čo sa z komunikačného hľadiska nimi dosiahlo? V čom tkvie ich zmysluplnosť? Akú funkciu v nich má uvádzanie dôvodov v prospech alebo neprospech nejakej tézy? Ako máme interpretovať faktické ukončenie debaty? V nasledujúcom texte navrhнем také chápanie diskusií o subjektívnom vkuse, ktoré na niektoré z týchto otázok poskytne odpovede.

2. Argumentácia a koordinácia

V dialogickom modeli argumentácie, pri ktorom je uvádzanie argumentov súčasťou komunikačnej hry s určitými (spravidla implicitnými, no niekedy aj explicitnými) pravidlami, možno argumentáciu pokladať za nástroj sociálnej koordinácie istého druhu. Jej hlavným cieľom zvyčajne býva zblíženie presvedčení v rámci istej skupiny. V tomto zmysle cieľom argumentácie nemusí byť nevyhnutne preukázanie pravdivosti nejakej tézy, ale dosiahnutie zhody v postojoch k danej téze.³

Takýto prístup k argumentácii sa dá vyjadriť rôznymi spôsobmi, čo dokladajú aj nasledujúce formulácie. F. H. van Eemeren a A. F. Snoeck Henkemans argumentovanie chápu ako „nástroj na odstránenie rozdielu prostredníctvom dosiahnutia rozumnej zhody“ (van Eemeren a Snoeck Henkemans 2017, 1). Koordináčna funkcia argumentácie tkvie v odstránení rozdielu medzi stanoviskami členov skupiny. Podľa D. Waltona „základným účelom predloženia argumentu je uviesť dôvod [...] na podporu tvrdenia, ktoré je predmetom pochybnosti, a teda odstrániť túto pochybnosť“ (Walton 2006, 1). Podľa tohto chápania zase koordináčna funkcia tkvie v odstránení pochybnosti, ktorú člen skupiny môže mať o určitej téze. Napokon T. Govier pokladá argumenty za „dôležité nástroje na to, aby sme racionálne presvedčili iných o našich presvedčeniach a názoroch“ (Govier 2010, 8). V tomto prípade koordináčna funkcia argumentácie tkvie v prijatí rovnakých presvedčení o istej téme v rámci príslušnej skupiny. Všetky tri explikácie koordináčnej funkcie argumentácie však smerujú k rovnakému výsledku – názorovej unifikácii v rámci skupiny.

Zdá sa však, že v dialógu (1) sme takýto cieľ nedosiahli. Názorová unifikácia aktérov A a B sa neuskutočnila, keďže sa neodstránil názorový rozdiel medzi nimi ani pochybnosť, a ani jeden z nich neprijal presvedčenie druhého z nich. Napriek tomu možno debatu označiť za uzavretú a urovnanú, a teda nejaký cieľ – zjavne odlišný od tých, ktoré sú uvedené v predchádzajúcom odseku – aktéri A a B dosiahli. (1) teda predstavuje výzvu pre takéto chápanie úlohy argumentácie.

Proti takémuto opisu situácie možno namietnuť, že existujú aj iné možnosti, ako (1) vyhodnotiť. Nieкто by mohol navrhnúť, že debatu možno ukončiť nielen tým, že

---

³ V stati kladiem hlavný dôraz na sociálny rozmer argumentácie, nie na jej epistemický rozmer. Prírodzene, nechcem tým bagatelizovať dôležitosť epistemického rozmeru, ale vzhľadom na tému state pokladám sociálny rozmer za dominantnejší.

sa odstráni spor medzi aktérmi, ale aj tým, že sa spor zahľadí v zmysle špecifikovanom v práci van Eemeren a Snoeck Henkemansa (2017, 19 – 20). Zahľadením sporu sa rozumie jeho odsunutie a eventuálne rozhodnutie inými prostriedkami ako presvedčením jednej zo strán. Verdikt môže prípadne vyniesť tretí arbiter, ktorý vyhodnotí tvrdenia a evidenciu sporiacich sa strán. Možno ľahko vidieť, že pre uvedený dialóg je táto možnosť irelevantná. Intuitívne je bezpochyby prijateľné, že debatu pokladáme za uzavretú, nielen za prerušenú či odloženú. Z tohto hľadiska sa nevyžadujú žiadne ďalšie aktivity na to, aby sa spor urovnal. V istom zmysle by sa dokonca považovalo za komunikačne nepatričné, keby sa ktorýkoľvek z aktérov A a B opätovne pokúsil debatu oživiť a nadviazať na svoje posledné repliky v nej, čo platí aj vtedy, keby ktorýkoľvek z aktérov chcel prezentovať novú evidenciu v prospech svojej tézy. Rovnako je neprijateľné, aby vzhľadom na povahu a tému debaty do rozhodovania medzi A a B vstúpil nejaký arbiter, ktorý by mal mandát na vynesenie verdiktu.

Alternatívne by sa azda dalo namietať, že v dialógu (1) sa fakticky neargumentuje, pretože argumentácia v prípade subjektívneho vkusu je na základe princípu *de gustibus non est disputandum* zbytočná, či dokonca nelegitímna. Nieкто by napríklad mohol povedať, že v dialógu ide skôr o vysvetlenie, nie o argumentáciu.⁴ Uznávam, že v niektorých situáciách môže jeden aktér vysvetľovať druhému aktérovi svoje hodnotenie nejakého objektu ako chutného a podobne. Nemožno však tvrdiť, že v prípade diskusií o subjektívnom vkuse ide vždy len o vysvetlenie, pretože niekedy ide o argumentáciu. Závisí to od komunikačných intencií aktérov, od toho, či majú v úmysle len vysvetliť, ako sa k svojmu hodnoteniu dostali, alebo či chcú aj zdôvodniť pravdivosť svojich tvrdení. V tejto stati ide práve o prípady, keď aktéri argumentujú. Keby sme chceli akceptovať stratégiu, podľa ktorej v debatách o subjektívnom vkuse ide vždy len o vysvetlenie, museli by sme uspokojivo objasniť, prečo sa *zdá*, že v (1) možno identifikovať tézy a evidenciu na ich podporu, a prečo je možné z dialógu zrekonštruovať argumenty v ich štandardizovanej štruktúre. To by mohlo byť značne komplikované. Nazdávam sa, že princíp *de gustibus non est disputandum* nevyklučuje použitie argumentácie; v istom zmysle to dokladá aj vysvetlenie, ktoré ponúknem v tejto stati.

3. Bezchybná nezhoda

Podľa názorov viacerých filozofov nezhody v diskusiách o subjektívnom vkuse môžu byť bezchybné. Bezchybná nezhoda sa objavuje v situácii, keď aktéri prezentujú navzájom nezlučiteľné (kontradiktórické, resp. kontrárne) stanoviská, no ani jeden z nich sa tým nedopustil chyby, teda prezentovaním svojho stanoviska nehovoril

---

⁴ Napríklad T. Govier píše: „Základný rozdiel medzi argumentmi a vysvetlením spočíva v tom, že v argumentoch premisy majú poskytovať dôvody na zdôvodnenie záveru, kým v prípade vysvetlení sa tvrdenia predkladajú na to, aby ukázali, ako daný jav nastal“ (Govier 2010, 14).

nepravdu, nezavádzal, neklamal.⁵ Tento názor vyvoláva kontroverzie a niektorí filozofi zase poukazujú na to, že bezchybné nezhody neexistujú – buď sa v danej situácii vyskytuje prípad nezhody medzi aktérmi, no potom sa jedna strana musela dopustiť chyby, alebo sa v danej situácii aktéri nedopustili žiadnej chyby, no potom nie je medzi nimi nezhoda.⁶ Nazdávam sa však, že existuje taká interpretácia relevantných situácií, podľa ktorej bezchybná nezhoda medzi aktérmi existuje, no nie v tom zmysle, v akom tieto situácie bežne interpretujú obhajcovia relativizmu v sémantike predikátov vkusu.

Existencia bezchybnej nezhody sa bežne považuje za dôvod v prospech sémantického relativizmu a v neprospech sémantického kontextualizmu.⁷ Podľa kontextualizmu vety obsahujúce predikáty vkusu fungujú v podstate ako vety s indexickým prvkom – ich sémantický obsah závisí od parametrov kontextu použitia. Keď aktér A použije vetu „X je chutné“, spravidla vyjadří propozíciu *X je chutné pre A*, a keď aktér B použije vetu „X nie je chutné“, spravidla vyjadří propozíciu *X nie je chutné pre B*. Tieto propozície sú vzájomne kompatibilné, a teda keď A a B v diskusii použijú v tvrdeniach uvedené vety, nevznikne medzi nimi nezhoda. Lenže v mnohých situáciách, v ktorých A a B uskutočnia takéto tvrdenia, je intuitívne zrejmé, že nezhoda medzi nimi je. Zdá sa preto, že kontextualizmus nie je schopný poskytnúť intuitívne prijateľné vysvetlenie situácií, v ktorých sa objavujú bezchybné nezhody.

Relativizmus ponúka taký teoretický rámec, ktorý na prvý pohľad poskytuje lepšie výsledky. Vety s predikátmi vkusu nefungujú podobne ako vety s indexickými výrazmi, no ich pravdivosť sa vyhodnocuje aj vzhľadom na iné ako tradičné parametre možného sveta a času. Keď aktér A použije vetu „X je chutné“, vyjadří propozíciu *X je chutné*, a keď aktér B použije vetu „X nie je chutné“, vyjadří propozíciu *X nie je chutné*. Prvá propozícia je pravdivá z perspektívy vkusu aktéra A, zatiaľ čo druhá je zasa pravdivá z perspektívy vkusu aktéra B. Ak sa však posudzujú z tej istej perspektívy, ide o kontradiktórické propozície, a preto v situácii, keď A a B tvrdia uvedené vety, je medzi nimi nezhoda. A keď pripustíme, že obidvaja aktéri tvrdia niečo pravdivé vzhľadom na svoj vkus, tak ide o bezchybnú nezhodu.

Problém s týmto vysvetlením tkvie v tom, že ak sa pravdivosť propozícií relativizuje aj vzhľadom na iné parametre ako možný svet a čas, propozície aktérov A a B

⁵ Pojem bezchybnej nezhody, ktorý je kľúčový pre súčasné debaty o tomto fenoméne, definoval M. Kölbel v stati Kölbel (2004, 53 – 54).

⁶ Pozri napríklad Iacona (2008), Stojanovic (2007) alebo Zouhar (2014). Poznávam, že odmietnutie bezchybnej nezhody v Zouhar (2014) sa týka len určitého chápania tohto fenoménu, no nevyklučuje iné chápania, ktoré sú prípustné.

⁷ Reprezentatívne verzie relativizmu možno nájsť u autorov Egan (2014), Kölbel (2004), Lasersohn (2005), MacFarlane (2014) a Stephenson (2007). Rôzne verzie kontextualizmu sú obsiahnuté napríklad v Cappelen a Hawthorne (2009), Glanzberg (2007), Recanati (2007), Silk (2016) a Zouhar (2018).

v uvedenej situácii sú plne kompatibilné. Propozícia *X je chutné*, posudzovaná z perspektívy aktéra A, je kompatibilná s propozíciou *X nie je chutné*, posudzovanou z perspektívy aktéra B. V tejto situácii sa teda nestane, že by obidve propozície boli posúdené z tej istej perspektívy, a preto sa zdá, že ani z pohľadu relativizmu nemôže ísť o prípad nezhody.⁸

Predpokladám, že vysvetlenie situácií bezchybnej nezhody vyžaduje radikálnejšiu zmenu prístupu, ako je zavedenie nového parametra na vyhodnocovanie pravdivostných hodnôt niektorých druhov viet. Nezhoda medzi A a B nie je doxastická, teda nejde o nezhodu na základe propozícií, ktoré sú obsahom tvrdení a presvedčení aktérov A a B. Ide skôr o nedoxastickú nezhodu, keďže A a B zaujímajú nezlučiteľné postoje k tomu istému objektu – A zaujíma pozitívny postoj k chuti objektu X, kým B k nej zaujíma negatívny postoj. Vyslovením príslušných tvrdení v uvedenej diskusii aktéri nielenže vyjadrujú určité propozície, ale aj prezentujú spomenuté postoje. Tento prístup možno spojiť s kontextualistickou, ale aj s relativistickou sémantikou pre vety s predikátmi vkusu. Jeho details nie je nutné uvádzať vzhľadom na ciele tohto článku. V ďalšej časti budem predpokladať kontextualistickú sémantiku pre takéto vety.⁹

Fenomén bezchybnej nezhody je pre nás zaujímavý najmä tým, že dovoľuje vysvetliť, prečo dialógy ako (1) možno považovať za uzavreté a v istom zmysle za urovnané. Zdá sa totiž, že napriek tomu, že aktéri dialógu nedosiahli zblíženie svojich stanovísk, predsa len ani jeden z nich nemusí svoj postoj korigovať, pretože tým, že ho zastáva, sa nedopúšťa žiadnej chyby ani inej nevhodnosti. Keby mal korigovať postoj, ktorý zastáva na základe preňho relevantnej evidencie, dopustil by sa nepoctivosti. Dialógy uvedeného druhu sú teda dobrou ilustráciou fenoménu bezchybnej nezhody – keďže nezhoda medzi aktérmi dialógu pretrváva, no ani jeden z nich sa nemýli, dialóg treba pokladať za uzavretý a urovnaný, pretože nič na postojoch jeho aktérov netreba meniť.

4. Dva pohľady na nezhodu

Vráťme sa k problému, akú funkciu má argumentácia v prípade dialógov o subjektívnom vkuse. Diskusiu (1) pokladáme v istom zmysle za ukončenú a uzavretú, keďže jej pokračovanie by nedávalo dobrý zmysel a obidvaja aktéri akceptujú jej výsledok – nech je akýkoľvek – ako uspokojivý. Zdá sa, že stav, ktorý sa dosiahol na konci debaty, možno charakterizovať prostredníctvom dvoch téz:

⁸ Rôzne argumenty tohto druhu predložili napríklad Moltmann (2010), Raven (2017) a Stojanovic (2007).

⁹ Konkrétne budem predpokladať teóriu zo state Zouhara (2018). Iné teórie s podobným zameraním možno nájsť aj v prácach Buckensa (2011), Clappa (2015), Huvenesa (2012) a Gutzmanna (2016).

- a) nezhoda medzi aktérmi A a B sa vytratila, keďže žiadny z nich nemá tendenciu pokračovať v obhajobe svojho stanoviska ani namietat' proti oponentovmu stanovisku;
- b) nezhoda medzi aktérmi A a B pretrváva, keďže žiadny z nich nemá tendenciu zmeniť svoje východiskové stanovisko pod vplyvom oponenta.

Tieto dve charakteristiky sa na pohľad zdajú nezlučiteľné, hoci z inej perspektívy sa obidve javia ako správne. Toto napätie treba nejako vysvetliť.

Podľa charakteristiky v bode a) sa nezhoda medzi A a B vytratila. To je celkom prirodzené vzhľadom na zmenu spôsobu argumentácie. A prejde od argumentu (2) k argumentu (3):

- (2) X má vlastnosti $U_1, U_2, \dots$
Teda: X je chutné / pekné / príjemné / ...
- (3) X mi chutí / páči sa mi / je pre mňa príjemné / ...
Teda: X je chutné / pekné / príjemné / ...

B zase prejde od argumentu (4) k argumentu (5):

- (4) X má vlastnosti $V_1, V_2, \dots$
Teda: X nie je chutné / pekné / príjemné / ...
- (5) X mi nechutí / nepáči sa mi / nie je pre mňa príjemné / ...
Teda: X nie je chutné / pekné / príjemné / ...

V argumentoch (2) a (4) sa v prospech pripísania, respektíve upretia predikátu subjektívneho vkusu objektu uvádzajú ako dôvody exemplifikácie určitých vlastností. Keďže z pohľadu A je exemplifikácia vlastností $U_1, U_2, \dots$ dôvodom na pozitívne hodnotenie objektu, A na základe nich pripíše X príslušný predikát vkusu; a keďže z pohľadu B je exemplifikácia vlastností $V_1, V_2, \dots$ dôvodom na negatívne hodnotenie objektu, B na základe nich uprie X príslušný predikát vkusu. Zároveň B naznačí, že exemplifikáciu vlastností $U_1, U_2, \dots$ nepovažuje za postačujúcu na to, aby objektu pripísal ten istý predikát vkusu ako A, keďže exemplifikácia vlastností $V_1, V_2, \dots$ to z jeho pohľadu znemožňuje. A zase naznačí, že aj keď objekt exemplifikuje $V_1, V_2, \dots$ nestačí to na to, aby mu príslušný predikát vkusu uprel. Na základe toho možno povedať, že argumenty (2) a (4) nespĺnili ciele, ktoré ich autori chceli prostredníctvom nich dosiahnuť.

Argumenty (3) a (5) majú túto situáciu napraviť. Opierajú sa o predpoklad, že vkus je subjektívny, a teda kritériom správnosti pripísania predikátu vkusu objektu je len vkus toho, kto predikát pripisuje.¹⁰ Preto sa v premisách objavuje indexická zložka, ktorá referuje na aktéra – každý z aktérov referuje na seba a špecifikuje, ako naňho pôsobí objekt X. Obidvaja zjavne uznávajú, že takéto dôvody sú postačujúce na pripísanie alebo upretie predikátu vkusu, preto vzájomne nenamietajú voči svojim záverom.

Možno sa však pýtať, prečo je aktér B ochotný akceptovať, že ak X aktérovi A chutí (atď.), tak to postačuje na to, aby sa X chápalo ako chutné (atď.), a prečo je aktér A ochotný akceptovať, že ak X aktérovi B nechutí (atď.), tak to postačuje na to, aby sa X nechápalo ako chutné (atď.). Dôvod je jednoduchý: Indexický prvok v premisách, ktorý referuje na aktéra, do debaty explicitne zavedie perspektívy jednotlivých aktérov. Keďže A argumentuje tým, že X mu chutí (atď.), záver bude pre B akceptovateľný, ak sa chápe tak, že X je chutné (atď.) z perspektívy A. Keďže B zase argumentuje tým, že X mu nechutí (atď.), záver bude pre A akceptovateľný, ak sa chápe tak, že X nie je chutné (atď.) z perspektívy B. Výsledkom debaty je teda explicitné zavedenie určitých perspektív do kontextu, a teda hoci A a B formulujú tvrdenia, ktoré sú protichodné, v skutočnosti sú kompatibilné, ak sa vyhodnocujú vzhľadom na rôzne perspektívy. B akceptuje tvrdenie aktéra A a A akceptuje tvrdenie aktéra B, pretože vzájomne tolerujú rôznosť perspektív a zvrchovanosť každého z nich rozhodnúť, čo sa z jeho vlastnej perspektívy hodnotí ako chutné (atď.).¹¹

Podľa charakteristiky uvedenej v bode b) však nezhoda medzi A a B naďalej v istom zmysle pretrváva aj po ukončení debaty. Dôvodom je, že obidvaja aktéri fakticky trvajú na svojich pôvodných pozíciách, ktoré na začiatku vnímali ako nesúhlasné a ktoré boli impulzom k debate. A ani B svoje stanoviská nezmenili, preto zrejme možno povedať, že sú naďalej v nezhode. Argumenty, ktoré jeden z nich použil na obhajobu svojej pozície, nemali vplyv na zmenu pozície druhého z nich, ale len fakticky explicitne špecifikovali dôvody, ktorými svoje stanovisko podložil. Možno povedať, že k zmene stanovísk nedošlo preto, lebo argumenty, ktorými podoprel svoju tézu jeden aktér, sú pre druhého jednoducho irelevantné – A nemá dôvod odmietnuť svoju tézu na základe dôvodov, ktoré sú relevantné pre B, no nie preňho; analogicky to platí aj o B. Inými slovami argumenty jedného aktéra nemajú žiadny korekčný vplyv na stanovisko druhého aktéra.

---

¹⁰ V podstate to znamená, že A a B akceptujú premisu „Ak mi X (ne)chutí (atď.), tak X (nie) je chutné (atď.)“ a implicitne ju začleňujú do svojho usudzovania.

¹¹ Detaily sa dajú rozpracovať ako v relativistickom, tak aj v kontextualistickom rámci – na súčasné účely je irelevantné, ktorý rámec sa vyberie.

Napriek tomu, že argumenty jedného aktéra sú irelevantné z pohľadu druhého aktéra, nemožno povedať, že by debata medzi nimi bola len nedorozumením, teda že by hovorili o vzájomne nesúvisiacich veciach. Hovoria o tom istom a ich repliky sú relevantné pre diskusiu a jej predmet. Keďže je to tak, treba nájsť prijateľné vysvetlenie, ktoré ukáže, v akom zmysle zdanlivo nekompatibilné charakteristiky z bodov a) a b) môžu súčasne platiť.

V prípade charakteristiky z bodu a) sa ukázalo, že aktéri zastávajú propozície, podľa ktorých X vnímajú určitým spôsobom zo svojej perspektívy – pre jedného je X chutné (atď.), pre druhého je to naopak. Podstatné je, že nezhoda sa vytratila, pretože to, či X je chutné (atď.), sa vyhodnocuje vzhľadom na konkrétnu subjektívnu perspektívu. Zároveň sa tým ukázalo, že každý z aktérov v rámci svojej perspektívy zaujíma určitý postoj k objektu. Jeden aktér zaujíma k X pozitívne postoje (X sa mu páči atď.), kým druhý aktér negatívne postoje (X sa mu nepáči atď.). Tieto postoje sú nedoxastické a navzájom sa vylučujú v tom zmysle, že jeden aktér by nemohol zastávať rovnaký postoj ako druhý aktér bez toho, aby nemusel zavrhnúť svoj pôvodný postoj. Nezhoda medzi nimi teda tkvie v tom, že A nie je schopný zaujať v rámci svojej perspektívy rovnaký postoj k X ako B a B nie je schopný zaujať zase v rámci svojej perspektívy rovnaký postoj k X ako A. Inými slovami, keby A zaujal k X rovnaký postoj ako B, musel by opustiť svoj pôvodný postoj, čo sa však nestalo. Podobne to platí pre B.

Obidve charakteristiky sú teda správne, a to preto, lebo sa v nich termín „nezhoda“ používa v dvoch rôznych zmysloch. V prvej charakteristike ide o nezhodu v doxastickom zmysle – nezhoda v doxastickom zmysle sa vytratila, pretože sa ukázalo, že propozície, ktoré A a B tvrdia a akceptujú, sú kompatibilné, a teda každý môže tvrdiť a akceptovať svoju propozíciu bez toho, aby sa dostal do konfliktu s druhým aktérom. V druhej charakteristike ide o nezhodu v nedoxastickom (postojovom) zmysle – nezhoda v nedoxastickom zmysle pretrváva, pretože obidvaja aktéri zaujímajú ten istý postoj k tomu istému objektu ako na začiatku debaty, pričom ide o postoje, ktoré nemožno konzistentne súčasne zastávať k tomu istému objektu. Ak sa teda ich počiatočné nedoxastické postoje nezmenili pod vplyvom debaty a argumentácie, nemohla sa ani nezhoda tohto druhu medzi nimi vytratiť.

Zostáva však otázne, akú úlohu plní argumentácia v takýchto prípadoch. Na jednej strane sa totiž nestalo, že by jeden aktér začal tvrdiť inú propozíciu ako na začiatku debaty, a teda argumenty druhého aktéra nemali na jeho tvrdenie žiadny vplyv. Na druhej strane sa nestalo ani to, že by jeden aktér zaujal pod vplyvom argumentácie druhého aktéra iný nedoxastický postoj ako na začiatku debaty. Aký zmysel má teda argumentácia v prípadoch, v ktorých ide o otázky subjektívneho vkusu, keď zjavne neovplyvňuje doxastickú ani nedoxastickú rovinu takýchto debát?

Pripomeňme si typické charakteristiky cieľov argumentácie – spravidla sú nimi odstránenie rozdielu medzi názormi diskutujúcich strán, respektíve odstránenie pochybností, ktoré má jedna strana o názore druhej strany, alebo dosiahnutie stavu, v ktorom jedna strana akceptuje stanovisko druhej strany. Zdá sa, že v modelovej debате (1) sa nič z toho nedosiahlo. Výsledkom môže byť nanajvýš to, že A a B sa dopracovali k vzájomnej tolerancii svojich postojov, teda sa zmierili s koexistenciou obidvoch stanovísk. Ak je to však tak, môžeme k otázke z predchádzajúceho odseku pridať ďalšiu otázku: Ako sa k tejto tolerancii dopracovali, keď svoje postoje nezmenili?

5. Stalnaker o tvrdení

Odpoveď na obidve otázky zo záveru predchádzajúcej časti sa pokúsime nájsť pomocou teórie tvrdenia od R. Stalnakera. Podľa nej „podstatnou úlohou tvrdenia je zmena presupozícií účastníkov konverzácie prostredníctvom doplnenia obsahu toho, čo sa tvrdí, k tomu, čo sa presuponuje“ (Stalnaker 1999 [1978], 86). Presupozíciami sú propozície, o ktorých hovorca predpokladá, že patria do zdieľanej bázy účastníkov konverzácie: „Propozícia sa presuponuje, ak hovorca má dispozíciu konať tak, akoby predpokladal alebo veril, že táto propozícia je pravdivá, a akoby predpokladal alebo veril, že aj jeho adresát predpokladá alebo verí, že je pravdivá“ (Stalnaker 1999 [1978], 84). Rámcovým cieľom konverzácie medzi aktérmi je zladenie ich individuálnych množín propozícií – každý aktér vstupuje do komunikácie s tým, že akceptuje určitú množinu propozícií a chce, aby aj jeho komunikačný partner akceptoval tú istú množinu. Dá sa povedať, že cieľom komunikácie je dopracovať sa k spoločnému kontextu konverzácie,¹² teda k spoločnej množine propozícií, ktoré sú pre všetkých účastníkov konverzácie presupozíciami. Môže sa tak udiť rôznymi spôsobmi vrátane používania tvrdení. Ak aktér tvrdí nejakú propozíciu, má v úmysle začleniť ju do kontextu konverzácie. Podarí sa mu to, ak sa táto propozícia stane presupozíciou, teda rozšíri sa množina presupozícií účastníkov konverzácie. Ak adresát proti takémuto tvrdeniu nevystúpi, adresátovo úsilie obohatiť kontext o novú presupozíciu sa vydarí; ak adresát bude namietat', hovorcovu úsilie zlyhá – daná propozícia sa do kontextu konverzácie nedostane. Vďaka tomu sa môže zväčšiť diskrepancia medzi ich individuálnymi množinami propozícií, a teda konverzácia sa nebude realizovať v jednotnom kontexte. Samozrejme, hovorca môže akceptovať adresátovo zavrnutie tvrdenej propozície, a tým propozíciu zavrhnú aj on. Dôsledkom je opäť harmonizácia medzi ich individuálnymi množinami propozícií, a teda možnosť jednotného kontextu konverzácie.

---

¹² K tomuto pojmu pozri Stalnaker (1999 [1978], 86). Stalnaker formuluje svoju koncepciu v rámci sémantiky možných svetov. V zjednodušenom vysvetlení torza jeho teórie, ktoré na naše účely postačuje, od tohto technického aparátu upúšťam.

V tomto pojmovom rámci môžeme argumentáciu pokladať za jeden z nástrojov, ktoré sa dajú využiť pri takejto harmonizácii. Hovorca tvrdí propozíciu, o ktorej chce, aby sa stala presupozíciou konverzácie. Ak adresát voči tomu namieta, a teda odmieta jej priznať štatút presupozície konverzácie, hovorca môže urobiť pokus racionálnym spôsobom doviesť adresáta k tomu, aby ju ako presupozíciu uznal. Môže to urobiť uvedením dôvodov, prečo je daná propozícia pravdivá. Tieto dôvody môžu byť buď obsahom propozícií, ktoré už sú presupozíciami, alebo nimi zatiaľ nie sú. V prvom prípade, ak adresát uzná, že ide o dobré dôvody v prospech pravdivosti danej propozície, sa táto propozícia stáva presupozíciou konverzácie; v druhom prípade, ak adresát akceptuje tieto ďalšie propozície ako presupozície a uzná, že ide o dostatočne dobré dôvody v prospech pravdivosti danej propozície, sa táto propozícia stáva presupozíciou konverzácie. Hovorca neuspje, ak adresát odmietne predložené dôvody ako nedostatočné, alebo ich odmietne začleniť medzi presupozície konverzácie.

Prostredníctvom teórie, podľa ktorej tvrdenia sú návrhmi na transformáciu propozícií na presupozície kontextu konverzácie, sa teraz pokúsime nájsť prijateľnú interpretáciu tvrdení uskutočnených použitím viet o subjektívnom vkuse.

6. Argumentácia o subjektívnom vkuse

Prirodzený návrh, ako v tomto rámci chápať tvrdenie aktéra A, ktorým sa začína debata (1), teda výpoveď „*X je chutné (atď.)*“, tkvie v tom, že A navrhuje zaradiť do kontextu konverzácie ako presupozíciu propozíciu *X je chutné (atď.)*. Reakciou aktéra B je zasa odmietnutie tejto propozície ako presupozície. V ďalších replikách aktéri uvádzajú dôvody pre prijatie alebo neprijatie uvedenej propozície ako presupozície kontextu konverzácie.

Tento návrh však neumožní vysvetliť, prečo sa na konci debaty A a B dostanú do stavu, keď debatu pokladajú za uzavretú a urovnanú. Ved' nebol prijatý ani návrh aktéra A na začlenenie spomenutej propozície medzi presupozície, ani návrh aktéra B na jej odmietnutie. Preto by A a B mali ďalej hľadať cestu, ako svoje pozície dostať do vzájomného súladu. Stav, keď sa debata považuje za uzavretú a urovnanú, však k tomu nevedie. Preto sa zdá, že kľúčovým cieľom debaty nie je prijatie či odmietnutie propozície *X je chutné (atď.)* ako presupozície kontextu konverzácie.

Možno ľahko pochopiť, prečo je tento návrh problematický. Propozícia *X je chutné (atď.)* sa vyhodnocuje ako pravdivá alebo nepravdivá vzhľadom na štandardy vkusu (chute), ktoré tvoria subjektívnu perspektívu aktéra. A a B disponujú odlišnými štandardmi, preto sa nemôžu zhodnúť na postoji k propozícii. Keďže sa však v debate dostali do štádia, keď ju považujú za ukončenú a uzavretú, je možné, že zhodu dosiahli v prípade iných propozícií, ktoré nie sú pre nich kontroverzné.

Návrh takéhoto druhu umožňuje kontextualizmus. Predikáty vkusu sú podľa neho určitým druhom indexických výrazov, ktorých sémantický obsah sa mení v závislosti od zmeny parametrov kontextu použitia. Keď A tvrdí „X je chutné (atď.)“, vyjadruje propozíciu *X je chutné (atď.) pre A*. Pragmatický cieľ vyjadrenia tejto propozície v komunikácii nie je len to, že A oznámi B svoj postoj k istému objektu, ale to, že otvára priestor na koordináciu (hodnotiacich) postojov. Tvrdenie uvedenej propozície je výzvou druhému aktérovi, aby sa pridal k hodnoteniu daného objektu. Keď B vo svojej reakcii tvrdí „Nie, X nie je chutné (atď.)“, vyjadrí propozíciu *X nie je chutné (atď.) pre B*. Vyjadrením tejto propozície zároveň reaguje na výzvu aktéra A, a to tým, že sa nepridá k jeho hodnoteniu objektu X.

Prvá replika v dialógu (1) má teda za cieľ zaviesť do kontextu komunikácie ako presupozíciu propozíciu *X je chutné (atď.) pre A*. Zároveň sa tak umožňuje druhému aktérovi, aby aj on zaviedol obdobnú propozíciu do kontextu komunikácie. Z repliky aktéra B je však zrejmé, že to odmieta, teda nechce do kontextu komunikácie zaviesť propozíciu *X je chutné (atď.) pre B*, ale jej negáciu. Vyjadrením nesúhlasu B nevyjadruje odmietnutie propozície, ktorú vyjadril A, ale odmietnutie ponuky zaujať k objektu X rovnaký hodnotiaci postoj, a teda koordinovať svoj postoj s A. To značí, že B fakticky nenamieta proti tomu, aby sa propozícia aktéra a stala presupozíciou kontextu komunikácie. Zároveň však B tvrdí svoju propozíciu a predkladá ju tak ako kandidáta na ďalšiu presupozíciu kontextu komunikácie. To znamená, že kandidátmi na presupozície kontextu komunikácie sú propozície *X je chutné (atď.) pre A* a *X nie je chutné (atď.) pre B*.

V ďalšej časti dialógu A v reakcii na odmietnutie B opisuje X ako nositeľ a vlastností, ktoré uvádza na podporu svojho východiskového stanoviska. Ukazuje tak, že ak exemplifikácia týchto vlastností je preňho dôvodom na to, aby tvrdil propozíciu *X je chutné (atď.) pre A*, tak by mohla byť pre B dôvodom na to, aby obdobnú propozíciu tvrdil aj on. Vo svojej replike B síce nepoprie, že by X mal tieto vlastnosti, ale zároveň poukáže na iné vlastnosti, pre ktoré neprijíma rovnaké stanovisko ako A. Keďže A voči tomu v ďalšej fáze diskusie nenamieta, do kontextu komunikácie sa ako presupozície začlenia aj propozície o tom, že X exemplifikuje vlastnosti $U_1, U_2, \dots$, resp. $V_1, V_2, \dots$

Záverečná dvojica replík uzatvára debatu tým, že potvrdí štatút východiskových propozícií ako presupozícií kontextu konverzácie. Explicitným uvedením indexických výrazov v použitých vetách sa potvrdí, že aktéri trvajú na svojom pôvodnom pripísaní predikátov vkusu určitému objektu, ale zároveň tým neadresujú partnerovi v komunikácii výzvu na zaujatie podobného postoja. Vďaka tomu, že sa komunikačnému partnerovi neadresuje žiadna ďalšia výzva, debata sa ukončí.

Na základe toho môžeme urobiť rozdiel medzi komunikačnou funkciou vety „X (nie) je chutné (atď.)“ a komunikačnou funkciou vety „X mi (ne)chutí (atď.)“. Nepri tomnosť explicitného indexického zámena v prvej vete signalizuje, že to, čo sa v nej tvrdí, nemusí mať platnosť ohraničenú len na autora tvrdenia. Preto tvrdenie takejto vety môže byť pre adresáta výzvou, aby sa pripojil k hovorcovi. Indexické zámeno v druhej vete, naopak, blokuje to, aby sa použitie vety pokladalo za výzvu namierenú adresátovi.

Aký má teda zmysel argumentácia v debatách o subjektívnom vkuse? Hovorca A, ktorý uskutoční tvrdenie použitím vety „X je chutné (atď.)“, a následne svoje tvrdenie podporí argumentáciou, má v úmysle adresáta presvedčiť o tom, aby sa presupozíciou konverzácie stala propozícia *X je chutné (atď.) pre A*, nie propozícia *X je chutné (atď.)*. To znamená, že cieľom argumentácie v prípade debát o subjektívnom vkuse nie je presvedčiť adresáta, aby zaujal rovnaký postoj k určitému objektu, ale to, aby rešpektoval hovorcov postoj, a to nezávisle od toho, že adresát môže mať k danej veci iný postoj. Inými slovami, hovorca motivuje adresáta k tolerancii voči jeho postoju. Ak cieľ argumentácie v debatách o subjektívnom vkuse chápeme takto, predsa len v istom zmysle platí, že cieľom argumentácie je zblížiť postoje hovorca a adresáta. Nejde však o zblíženie postojov k objektu, o ktorom sa diskutuje, ale o zblíženie postojov, ktoré účastníci debaty prechovávajú k sebe navzájom.

Literatúra

- BUEKENS, F. (2011): Faultless Disagreement, Assertions and the Affective-Expressive Dimension of Judgments of Taste. *Philosophia*, 39 (4), 637 – 655. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11406-011-9318-5>
- CAPPELEN, H., HAWTHORNE, J. (2009): *Relativism and Monadic Truth*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199560554.001.0001>
- CLAPP, L. (2015): A Non-Alethic Approach to Faultless Disagreement. *Dialectica*, 69 (4), 517 – 550. DOI: <https://doi.org/10.1111/1746-8361.12104>
- EGAN, A. (2014): There's Something Funny about Comedy: A Case Study in Faultless Disagreement. *Erkenntnis*, 79 (Supplement 1), 73 – 100. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10670-013-9446-3>
- GLANZBERG, M. (2007): Context, Content, and Relativism. *Philosophical Studies*, 136 (1), 1 – 29. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11098-007-9145-5>
- GOVIER, T. (2010): *A Practical Study of Argument*. Belmont, CA: Wadsworth.
- GUTZMANN, D. (2016): If Expressivism Is Fun, Go for It! In: Meier, C. – van Wijnberger-Huitink, J. (eds.): *Subjective Meaning: Alternatives to Relativism*. Berlin: de Gruyter, 21 – 46.
- HUVENES, T. T. (2012): Varieties of Disagreement and Predicates of Taste. *Australasian Journal of Philosophy*, 90 (1), 167 – 181. DOI: <https://doi.org/10.1080/00048402.2010.550305>
- IACONA, A. (2008): Faultless or Disagreement. In: García-Carpintero, M. – Kölbel, M. (eds.): *Relative Truth*. Oxford: Oxford University Press, 287 – 296. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199234950.003.0013>
- KÖLBEL, M. (2004): Faultless Disagreement. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 104, 53 – 73. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0066-7373.2004.00081.x>
- LASERSON, P. (2005): Context Dependence, Disagreement, and Predicates of Personal Taste. *Linguistics and Philosophy*, 28 (6), 643 – 686. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10988-005-0596-x>

- MACFARLANE, J. (2014): *Assessment Sensitivity: Relative Truth and its Applications*, Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199682751.001.0001>
- MOLTMANN, F. (2010): Relative Truth and the First Person. *Philosophical Studies* 150 (2), 187 – 220. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11098-009-9383-9>
- RAVEN, M. J. (2017): Against the Semantic Orientation towards Aesthetic Judgement. In: Young, J. O. (ed.): *Semantics of Aesthetic Judgements*. Oxford: Oxford University Press, 160 – 184. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198714590.003.0009>
- RECANATI, F. (2007): *Perspectival Thought: A Plea for (Moderate) Relativism*, Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230532.001.0001>
- SILK, A. (2016): *Discourse Contextualism: A Framework for Contextualist Semantics and Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press. DOI: [10.1093/acprof:oso/9780198783923.001.0001](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198783923.001.0001)
- STALNAKER, R. C. (1999 [1978]): Assertion. In: Stalnaker, R.C.: *Context and Content: Essays on Intentionality in Speech and Thought*. Oxford: Oxford University Press, 78 – 95.
- STEPHENSON, T. (2007): Judge Dependence, Epistemic Modals, and Predicates of Personal Taste. *Linguistics and Philosophy*, 30 (4): 487 – 525. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10988-008-9023-4>
- STOJANOVIC, I. (2007): Talking about Taste: Disagreement, Implicit Arguments, and Relative Truth. *Linguistics and Philosophy*, 30 (6), 691 – 706. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10988-008-9030-5>
- VAN EEMEREN, F. H., SNOECK HENKEMANS, A. F. (2017): *Argumentation: Analysis and Evaluation*. London: Routledge.
- WALTON, D. (2006): *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807039>
- ZOUHAR, M. (2014): In Search of Faultless Disagreement. *Prolegomena*, 13 (2), 335 – 350.
- ZOUHAR, M. (2018): Conversations about Taste, Contextualism, and Non-Doxastic Attitudes. *Philosophical Papers*, 47 (3), 429 – 460. DOI: <https://doi.org/10.1080/05568641.2018.1450159>

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-17-0057.

Marián Zouhar
Katedra logiky a metodológie vied
Filozofická fakulta UK v Bratislave
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: marian.zouhar@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2455-8722>